

עץ בירושלים

מאת אלמוג צחר

כשנולד עמוס בירושלים בשנת 1945 השמחה היתה גדולה. תינוק ראשון היה, בשכונה של עולים חדשים, והשירה והריקודים בבית החרישו את בכיו של התינוק. אביו, שלא ידע אושר כה גדול מימיו, יצא לחצר ונטע לכבודו שתיל של עץ, שיגדל ויפרח יחד עם עמוס ויהיה לו לחבר.

מיום שלמד ללכת לימד אבא את עמוס להשקות את העץ, לעדור את האדמה שסביבו ולנכש עשבים שוטים, ואמר: "זכור, בני, לעץ נשמה וחיים משלו. אם תטפל בו יפה יאחז באדמה ולא ירפה ממנה, וכך תישאר אדמתך ואדמתו לעולם."

הימים עוברים וארץ ישראל סוערת. המנדט הבריטי עומד להסתיים, מלחמת השחרור פורצת. ירושלים נתונה במצור - הערבים יורים ומעכבים את השיירות שמנסות להביא אספקה לעיר וגם מנתקים את אספקת המים.

גם בבית של עמוס קשה במצור. אמא משתמשת במעט המים לבישול ולשתייה ובמה שנותר רוחצת את עמוס, ומי הרחצה משמשים גם לכביסה, ואז לניקיון, ולהשקות את העץ הצעיר כמעט אי אפשר.

"מה יהיה?" שואל אבא את אמא בסופה של עוד ארוחת ערב דלה. אבל לאמא אין תשובה.

והנה, הגיע יום 30 בנובמבר 1948 ובבית נטוש בשכונת מוסררה יושבים משה דיין, מפקד מחוז ירושלים, ועבדאללה תל, המפקד הירדני, ומשרטטים בעיפרון אדום קו על מפת ירושלים. "זה יהיה קו הפסקת האש, הקו שיפריד בינינו באופן זמני, עד שישבו המנהיגים ויחליטו על קו מדויק", אומר משה דיין ומסמן. עבדאללה תל מהנהן ומשרטט גם הוא.

לבסוף, הפך הקו הזמני לקו סופי, "הקו העירוני" שמו והשטח שתחת חוד העיפרון ובין שני הקווים הפך לשטח מפורז - לא ירדני ולא ישראלי, שטח של ריות, מוקשים וביצורים.

הקו עובר וחוצה בתים, שכונות וחצרות וגם את חצר משפחתו של עמוס חילק משה דיין בבלי דעת לשניים. הבית והחצר הקרובה אליו נותרו בשטח ישראל, אבל אביו, העץ של עמוס וחלק החצר המרוחק יותר נמצאים תחת הקו, בשטח המפורז, וגדר נבנית ומפרידה בין הבית והעץ וחיילים מהעבר השני צופים ומכוונים רובים.

שמחה בביתו של עמוס על תום המלחמה, על המדינה החדשה, אבל עצוב אבא על העץ, שלא יוכלו לטפל בו מעכשיו, כי הרי הוא נמצא מעבר לגבול. עצוב אבא ועצוב עמוס, ובמהרה מתחיל גם העץ להתעצב - עליו נובלים וגזעו מתכופף וכאילו הוא אומר "עזרו לי, אני זקוק לכם, אינני גדול מספיק כדי להסתדר לבד מעבר לגבול..."

יום אחד, כשישבו בחלון והסתכלו על העץ שאל עמוס: "אבא, מה יהיה על העץ שלי? האם ימות?" ואבא חשב רגע, ואמר לעמוס: "אעשה הכל כדי שזה לא יקרה, בני."

בלילה חיכה אבא בבגדיו עד שכולם כבר ישנו. הוא הכין את חפירה ומכוש והמתין, מביט בחלון ומחכה לחילופי השומרים של שעת חצות. כשראה את החיילים הירדנים עוזבים את העמדה, יצא בלב פועם וזחל וחמק בין השיחים. הוא רץ שפוף עד העץ של עמוס, והחל לחפור תעלה, שתוליך חזרה אל הבית. הוא ניסה לטפס ולחפור בשקט, ליבו הולם ומפרפר כל כך, והוא חושב - "מהר, מהר, אסור שישמעו, אסור שיראו, הרי החיילים הירדנים יכולים לחשוב שאני מנסה להסתנן ולעבור את הגבול, ואז הם ירו בי בלי לשאול שאלות..."

חפר אבא בחסות החשכה, חפר וחפר תעלה צרה ומוסתרת בין השיחים, פילס דרך בין האבנים עד שהגיע חזרה אל הבית וחצה את הגדר מתנשף. בחיוך מותש עמד והסתכל במעשה ידיו. "עכשיו", חשב לעצמו, "עכשיו נוכל לטפל בעץ של עמוס מרחוק."

למחרת בבוקר הראה אבא לעמוס את קצה התעלה שחפר. "אתה רואה בני, דרך התעלה הזו יגיעו מים לעץ שלך. נוכל להשקות ולדשן אותו וכך יגדל ויפרח שוב כמו בעבר. זכור, העץ שלך ובאחריותך ואם תטפל בו היטב תהיה גם האדמה שמתחתיו שוב שלך ביום מן הימים." ואכן, עמוס הביא דלי מלא מים אל התעלה מידי שבוע והעץ שב והתחזק, גזעו הזדקף ואפילו פרחים פרחו על ענפיו עם בוא האביב. ועמוס אהב את העץ מרחוק, ובכל פעם ששפך מים אל התעלה שחפר אבא, חשב: "חבל, חבל שלא אוכל לשבת בצילו של העץ שלי ולטפס על ענפיו..."

כשהיה עמוס בן ארבע, התאספו כולם במרפסת הבית להקשיב לרדיו. דוד בן גוריון, ראש ממשלת ישראל, הכריז על ירושלים כבירת ישראל. השמחה והגאווה היו גדולות. ירושלים שלנו, בירה אמיתית, עם פרלמנט ואוניברסיטה...

עוד שנה ועוד שנה עברה. ערב אחד השקיף עמוס על העץ שלו מן החלון. פתאום הבחין בצמרתו בכתם של עלים צהובים. "אבא, בוא והסתכל, העץ חולה!" קרא.

אבא הביט והינהן בפנים מרצינות. "נצטרך להתייעץ במומחה". אמר. הוא הראה לעמוס צילום בעיתון של אותו שבוע ובו נראה איש חסון ומשופם נוטע עץ. "זה האגרונום הראשי של קק"ל. אגרונום הוא רופא עצים מומחה, כל היום הוא מטפל בכל השתילים והעצים ביערות קק"ל בכל הארץ. נכתוב לו מכתב, נספר לו על העץ שלנו ונבקש את עזרתו."

אותו ערב ישבו עמוס ואבא וניסחו מכתב אל האגרונום, רופא העצים. אבא כתב ועמוס הוסיף למטה: "בכבוד רב, אבא ועמוס" אחרי הכל, הוא כבר יודע לכתוב בעצמו, הרי תלמיד כיתה א' הוא. אבא שלח את המכתב בבוקר וכל יום בשובו מבית הספר חיכה עמוס לדואר שיביא את התשובה. הוא דאג לעץ. הכתם הצהוב הלך והתפשט, וקצה הגזע נראה מצהיב גם כן...

יום אחד הגיע המכתב המיוחל. עמוס רץ וקרא "אבא, אבא, המכתב מהאגרונום הגיע, נציל את העץ שלי, מהר, מהר..."

אבא קרא את המכתב בקול, אבל עמוס לא הבין הרבה - האגרונום המליץ על תערובת של חומרים שונים שיש להוסיף למי ההשקיה. מיהרו עמוס ואבא לחנות וקנו את החומרים המיוחדים - תרופות עצים אמיתיות. אבא עירבב לפי ההוראות והוסיף לדלי של מים, וביחד שפכו את המים לתעלה המשקה את העץ. והחיילים הירדנים מסתכלים ומתפללים - מה שופכים הילד היהודי ואבא שלו על האדמה בכזאת רצינות?

כל שבוע הכינו עמוס ואבא את התרופה והשקו בה את העץ, ועמוס משקה וחושב: "לו רק יכולתי ללטף את עליו של העץ שלי, ללחוש מילות עידוד אל הגזע שלו..."

עברו שלושה שבועות והכתם הצהוב החל מצטמצם. "העץ מבריא!" קרא עמוס, מאושר. הוא כתב עם אבא מכתב תודה לאגרונום של קק"ל וסיפר לו על ההצלחה.

ועמוס גדל, החכים והתבגר, פרח וצמח והפך לנער, והעץ גדל גם הוא, ענפיו התעבו והסתעפו ועלווה ירוקה וסבוכה כיסתה את צמרתו. עמד העץ מעבר לגבול, מעבר לקו העירוני, ונראה כאילו הוא מנסה לשלוח ענפים אל החצר, להודות לעמוס, להחזיר לו אהבה.

הגיעה שנת 66 ועמוס כבר בן 21, קצין בצה"ל. אבא מחכה בבית למכתב מבנו, המשרת בצנחנים, וקורא על מבצעים של גבורה ועל מקומות רחוקים בצפון ובדרום... ועמוס מפקד מוכשר: שולט בפלוגתו ביד חזקה ומבצע עם חייליו משימה אחר משימה - הם נלחמים במחבלים, שומרים על ישובי הגבול... ובשנת 67, עם פרוץ מלחמת ששת הימים נשלחה פלוגתו של עמוס דווקא הביתה, לירושלים.

"סוף סוף תאוחד העיר שלנו", אמר עמוס לאימו ולאביו כשהגיע לרגע הביתה, מפוייח ועייף לקחת עוגה שאפתה אימו לחיילים ולנשק להוריו. החושך ירד, ובחסות הלילה נלחמו החיילים והתקדמו, והגיעו ממש עד לגבול הקו העירוני, סמוך לביתו של עמוס. אבל הירדנים ירו ללא רחם, וצלף אחד, אכזרי במיוחד חיכה שינסו להתקדם וירה שוב ושוב, יריות מדויקות, קטלניות, לעבר חייליו של עמוס. הפלוגה נבלמה. כל אימת שניסו להרים ראש לרגע שרקה ירייה מעליהם.

לפתע עלה רעיון בראשו של עמוס. הוא הציץ מעבר לסלע שמאחוריו הסתתר וחיפש צמרת גבוהה, ירוקה וסבוכה שמסתירה את שמי הלילה. "אחרי!" קרא, והחיילים זחלו בין טרשים ואבנים, בין יריות שורקות ופיצוצי מוקשים, עד שמצאו עצמם לפתע תחת מחסה: גזע של עץ עבות היה לידם, צמרת סבוכה הסתירה אותם מעיני הצלפים... העץ של עמוס! באותו לילה פרצו חייליו של עמוס את הקו העירוני והשתתפו בשחרור ירושלים.

בשביעי ביוני 1967, בשעה עשר בבוקר, הגיעו לוחמי הצנחנים אל הכותל המערבי, שרידו של בית המקדש. ירושלים אוחדה. המלחמה הסתיימה. אבל עבור עמוס היתה לאיחוד משמעות נוספת: סוף סוף ישב תחת העץ שלו, שהציל אותו ואת חייליו, ליטף את עליו, חיבק את גזעו העבה ונזכר בדברי אביו: "אם תטפל יפה בעץ שלך - יאחז באדמה ולא ירפה ממנה, וכך היא תישאר שלו ושלך לעולם."